

Kentsel Bir Dış Mekân Olarak Hayvanat Bahçeleri: Türkiye'den Öne Çıkan Örnekler

İpek ALTUĞ TURAN*¹ , **Emine MALKOÇ TRUE'**¹

¹Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İZMİR.

Özet: Hayvanat bahçeleri, farklı coğrafyalara ait hayvanların, doğal veya yapay engellerle sınırlandırılmış alanlarda kent insanıyla tanıştığı mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Modern hayvanat bahçelerinin dört temel rolü olup bunlar; rekreasyon, araştırma, koruma ve eğitimidir. Nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan çeşitli türlerin koruma altına alındığı, toplumsal fayda adına bilimsel araştırmaların yapılabildiği mekânlar olarak hayvanat bahçeleri, toplumsal bilincin artmasını sağlayan mekânlar olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın çıkış noktası, kentsel bir dış mekân olarak hayvanat bahçelerinin Türkiye'deki durumunu farklı illerde öne çıkan beş örnek üzerinden ortaya koymaktır. Ülke genelinden seçilmiş hayvanat bahçeleri fiziksel ve yönetsel özellikleri temelinde çok yönlü olarak değerlendirilmiş ve elde edilen verilerden hareketle hayvanat bahçelerinin gelişimini destekleyici öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: hayvanat bahçesi, kentsel dış mekân, Türkiye

Zoos as an Urban Open Space: Well – Known Examples From Turkey

Abstract: Zoos are defined as places where animals from different geographical regions, meet with the people of the city in conditions that are limited by natural or artificial hindrances. Modern zoos have four main roles; Recreation, research, protection and education. Zoos are places where the various species facing the danger of extinction are taken under protection; scientific research carried out for the sake of social benefit and also provides social consciousness increase.

The starting point of this study is to make a research on five zoos as an urban open space among well-known examples in different provinces of Turkey. This study that is based on selected zoos from Turkey, have been evaluated as versatile on the basis of their physical and managerial characteristics and according to the obtained data, suggestions have been put forward for promoting the developments of zoos.

Keywords: zoos, urban open space, Turkey

GİRİŞ

Nüfusun hızlı artışı sonucu yerleşim bölgelerinin genişlemesi, artan endüstriyelleşmeyle birlikte tarım, orman ürünleri ile enerji ihtiyacının artması, bilinçsiz avlanma ve kullanılan tarım ilaçlarının artması nedeniyle, yaban hayvan ve bitki türlerinin habitatları yok olmakta ya da daralmaktadır (Trakus, 2016). Bu nedenle insanlara doğa koruma bilincinin verilmesi ve yok olan türlerin korunma altına alınması için hayvanat bahçelerinin kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur (Yılmaz, 2008).

Hayvanat bahçeleri; çeşitli hayvan türlerini korumak ve nesillerinin devamını sağlamak, eğitim ve öğretimde yararlanmak, hayvanlar üzerinde bilimsel çalışmalara olanak yaratmak ve her geçen gün doğadan uzaklaşan insanların yaban hayvanları ve davranışlarını izlemeye ve gözlem yapmaya yönelik rekreasyon etkinliklerinde bulunmalarını sağlamak amaçlarıyla tesis edilmektedir (Özkan ve ark., 2010).

Tok ve ark. (1998)'a göre, hayvanat bahçeleri, dünyanın çeşitli bölgelerinden getirilen ve çoğaltılan hayvan türlerinin, izleyicilerden doğal veya yapay engeller ile ayrılarak belli gruplar halinde doğal yaşamlarının optimum düzeyde sağlandığı yerlerdir. Hayvanat bahçeleri, doğada yok olmaya yüz tutmuş türleri koruyan ve soylarının devamını sağlayan kuruluşlar (Civelek, 1999) olmanın yanı sıra ekosistemin korunması adına toplumsal bilincin artırılabilceği mekânlardır.

Hayvanat bahçelerinin günümüz örnekleri incelendiğinde, tüm bu örneklerin belli kuralları ve standartları olduğu belirlenmiş olup bu mekânların canlı türlerine göre belirli beslenme ve bakım programları sunan, yaşam alanlarını temel alarak yaşama ve çoğalma olanakları tanıyan, bilimsel araştırmalara imkan tanıyan ve doğada yaşam imkânı bulamayarak nesli giderek tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalan canlılara yaşama ve çoğalma imkânlarının verildiği mekân oldukları görülmektedir (Ülgen ve Tekin, 2016).

Günümüzde modern hayvanat bahçelerinin dört temel rolü olup; rekreasyon, araştırma, koruma ve eğitim rolleri arasında hayvanat bahçelerinin en geleneksel rolü olan rekreasyon en az önemli olanı olarak kabul edilmektedir (Reade ve Waran, 1996).

Nyhuis (1994)'e göre, günümüzde "Hayvanat Bahçesi" kavramının hızla değiştiği ve sahip oldukları özelliklerine göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bunlar;

- Doğal Yaşam Parkları (Wildlife Parks): Buldukları bölgenin yaban hayatını tanıtmayı hedefleyen alanlardır.
- Sadece Belirli Hayvanların Tanıtımının Yapıldığı Hayvanat Bahçeleri (Specialized Zoos): Bu mekânlarda sadece belirli cins veya türler tanıtılır (Örneğin sadece sürüngenler veya kuş türleri gibi).
- Akvaryumlar: Yalnızca deniz canlılarının ve balıkların tanıtıldığı alanlardır.
- Akuatik Parklar: Deniz canlıları, balıklar ve denizde yaşayan tüm memelilerin sergilendiği / tanıtıldığı alanlardır (Erdönmez ve Bekdemir, 2008).

Günümüzde hayvanat bahçelerinin çoğu yöresel veya kıtasal ölçekte çalışan özel topluluklar tarafından kontrol edilmekte ve desteklenmektedir. Bunlar arasında Dünya Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumlar Birliği (WAZA: World Association of Zoos and Aquariums), Avrupa Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumlar Birliği (EAZA: European Association of Zoos and Aquaria), Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumlar Birliği (AZA: Association of Zoos and Aquariums), Latin Amerika Hayvanat Bahçesi

*Sorumlu Yazar: ipekaltug@hotmail.com

Geliş Tarihi: 21 Nisan 2017

Kabul Tarihi: 8 Aralık 2017

ve Akvaryum Birliği (ALPZA: Association Latinamericana de parques Zoológicos y Acuarios), Hayvanat Bahçesi ve Akvaryumlar Avrasya Bölgesel Birliği (EARAZA: Eurasian Regional Association of Zoos & Aquariums) sayılabilir (Özen, 2015).

Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı, kentsel bir dış mekân olarak hayvanat bahçelerinin önemini ortaya koymak ve Türkiye'deki durumunu öne çıkan örnekler üzerinden sorgulamaktır.

Hayvanat Bahçelerinin Tarihi Gelişimi

Tarihte ilk hayvan koleksiyonun M.Ö. 1100 yılında Çin İmparatoru Vu-Vang tarafından yapıldığı bilinmektedir. İmparator, sarayının bahçesinde, hayvanlara da bir bölüm ayırarak, buraya "Bilgi Bahçesi" adını vermiştir. Bu isimden, hayvan koleksiyonunu eğitim amacı için kurduğu anlaşılmaktadır. Eski Mısır tapınaklarının yanında, mabetlere kurban edilecek hayvanların muhafazası için, yer ayrılması gelenek haline almıştır. İmparatoriçe Hatasu ise sarayında büyük bir hayvanat bahçesi kurmuş ve çeşitli ülkelerden getirttiği maymun, pars, zürafa, leopar türleriyle koleksiyonunu zenginleştirmiştir (Berkyez, 1987).

M.Ö. 1000 ile 400 arasında Kuzey Afrika, Hindistan ve Çin'de çok sayıda küçük hayvanat bahçesi kurulmuştur. Büyük İskender'in (M.Ö. 356 – 323) de bir hayvanat bahçesi olduğu söylenmektedir (Günergun, 2006).

16. yüzyılda Osmanlı saraylarında yabancı ve yırtıcı hayvanların korunduğu ve terbiye edildiği birer Arslan hane bulunduğu bilinmektedir. O dönemde Osmanlı saraylarında gerçekleştirilen törenlerde yabancı hayvanlar, Sultan'ın gücünün bir göstergesi olarak sergilenmekte hatta bakıcılar eşliğinde İstanbul sokaklarında gezdirilmektedir (Günergun, 2006).

Fransa kralı XIV. Louis, 17. yüzyılda Versailles Sarayı'nın bahçesinde Avrupa'nın en ünlü vahşi hayvan koleksiyonunu oluşturmuş, bu hayvanları, birer saray eğlencesi olarak kullanmak yerine bilim adamlarının sorumluluğuna vererek zooloji biliminin Fransa'da gelişmesine aracılık etmiştir (Berkyez 1987).

Modern – halka açık hayvanat bahçesi modeli, 18. yüzyılda, Aydınlanma Çağ'ında popülerleşmiştir. Aydınlanma Çağ'ı, Avrupa tarihinde toplum ve yöneticilerin fikirlerini, bilim, akıl ve mantığın desteklediği bir dönem olmuştur. Bu bilimsel bakış açısı hayvanat bahçelerine kadar uzanmıştır. Bu dönemde insanlar, hayvanlar hakkında bilimsel nedenlerle çalışmak istemiş, bilim adamları hayvan davranışlarını ve anatomisini araştırmak istemişlerdir. Bunu yapmak için, bilim adamları ve hayvan bakıcıları, hayvanları onların doğal yaşam alanlarına yakın veya benzer yerlerde tutmak zorunda kalmışlardır. Bu amaçla 1793 yılında inşa edilen ilk modern hayvanat bahçesi, Paris – Fransa'da açılmış olup günümüzde hala popüler bir hayvanat bahçesi olarak devam etmektedir (Anonim, 2016a).

19. yüzyılda hayvanat bahçesi kurma merakı bütün dünyaya yayılarak, özellikle büyük şehirlerde, zooloji dernekleri ve çeşitli kurumlar tarafından hayvanat bahçeleri kurulmaya başlanmıştır (Bekyöz, 1987). Bu yüzyılda Avrupa tarzı yapılan İstanbul saray, kasır ve köşk bahçelerinde de sultanlara ait canlı hayvan koleksiyonlarının bulunduğu, bu koleksiyonlar içerisinde kuşların da özel yerinin olduğu bilinmektedir. Saraylar bulunan kuş hanelerde, birçok kuş türünün yetiştirildiği hatta eğitildiği görülmektedir. Bu hayvanlar güç simgesi ve eğlence unsuru

olmanın yanı sıra sultanlara av malzemesi olarak korunmuş ve yetiştirilmişlerdir (Günergun, 2006).

1907 yılında hayvan satıcısı ve öğretmeni Karl Hagenbeck, o güne kadar geliştirilen hayvanat bahçesi stilini değiştirmiş ve Hamburg'ta kendi özel hayvanat bahçesini kurmuştur. Hagenbeck, hayvanları kuşatmada parmaklıkları kafesler yerine, görünüşte yapay olduğu belli olmayan, açılması imkânsız hendekleri kullanarak ilk modern hayvanat bahçesi örneklerinden birisini açmıştır. İlk hayvanat bahçesi örneklerinde gözlenen taksonomik düzenlemeden vazgeçen Hagenbeck, türleri çarpıcı fiziksel özelliklerine göre düzenlemeyi tercih etmiştir (Kirchshofer, 1997). Hayvanat bahçeleri tasarım kriterleri, hayvan türlerinin, nesillerinin tükenme tehlikesiyle karşılaşması sonucunda daha çok önem kazanmıştır. Bu nedenle hayvanat bahçelerinde hijyenik ortamlar sağlamak için özen gösterilmeye başlanmıştır. Kullanılan engeller ve bariyerlere önem gösterilmiş, dışarıdan gelebilecek tüm etkilerin başarıyla önlenmesi amacıyla fiziksel engeller arasında cam daha çok önem kazanmıştır (Altuğ, 2001).

1976'da Jones, Coe ve Paulson tarafından hazırlanan 'Woodland Park Hayvanat Bahçesi Master Plan' çalışmaları kapsamında, ilk kez "Landscape Immersion" kavramı ortaya konulmuştur. Bu kavram; tasarlanan hayvanat bahçelerinde, türlerin yaşam ortamlarının birebir benzerlerinin yaratılmasını ve ziyaretçilerin de bu ortamlarda bulunmasını ortaya koymaktadır. Günümüzde sergi alanlarında hayvanların doğal yaşam ortamlarının yaratılmaya çalışılması sonucunda, bitkiler de bu tasarımların vazgeçilmez elemanları haline gelmiştir (Ebenhöh, 2000). Böylece hem hayvanlar için daha olumlu şartlar sağlanmış, hem de ziyaretçiler için gerçeğe çok daha yakın sergi alanları hazırlanmıştır. Ayrıca her alanda olduğu gibi teknolojinin ilerlemesiyle birlikte hayvanat bahçeleri tasarımında ve kullanılan elemanlarda da gelişmeler gözlenmiş olup sergi alanlarına yönelik çok çeşitli sınırlama elemanları ortaya konulmuştur.

MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırma Materyali

Araştırma materyali; araştırmaya konu olan ve Türkiye genelinden seçilmiş hayvanat bahçeleri ile bu araştırma için özgün olarak oluşturulmuş bilgi formlarından ve hayvanat bahçelerinin kavramsal içeriğine ve araştırma alanı olarak seçilen hayvanat bahçelerine ilişkin her türlü yazınsal kaynak, broşür, internet bilgileri ve fotoğraflardan oluşmaktadır.

Araştırma alanları; İzmir Doğal Yaşam Parkı, Antalya Hayvanat Bahçesi ve Doğa Parkı, Bursa Hayvanat Bahçesi, Gaziantep Hayvanat Bahçesi ve Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı'dır (Çizelge 1).

Araştırma alanlarının seçiminde; hem mekânsal özellikleri yönünden zengin oluşları hem de hizmet yarıçaplarının çok geniş oluşu etkili olmuştur. Ayrıca araştırma alanları genel olarak; ülke genelinde bilinen ve yazılı / görsel basında isimleri diğer örneklerle oranla daha sık anılan mekânlar olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma Yöntemi

Hayvanat bahçelerinin kentsel mekânlar olarak önemini sorgulandığı bu çalışmada uygulanan yöntem kavramsal çerçeve, veri toplama, bulgular ve analiz, değerlendirme ve sentez olmak üzere başlıca 4 aşamadan oluşmaktadır.

Çizelge I. Araştırma alanları

Araştırma Alanı 1

İzmir Doğal Yaşam Parkı
<http://www.izmirdogalyasamparki.org.tr/>

Mevki Sasalı, Çiğli / İzmir
 Kent merkezine uzaklık 28 km.
 İşletmecisi İzmir Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'nin ilk hayvanat bahçesi olarak 1937 yılında 18 dönümlük bir alanda kurulan Fuar Hayvanat Bahçesi, 2008 yılında Çiğli Sasalı'daki 425 dönümlük Türkiye'nin Doğal Yaşam Parkı'na dönüştürülmüştür (Anonim 2016b).

Araştırma Alanı 2

Antalya Hayvanat Bahçesi ve Doğa Parkı
<http://antalya.bel.tr/antalyazoo/>

Mevki Kepez / Antalya
 Kent merkezine uzaklık 17 km.
 İşletmecisi Antalya Büyükşehir Belediyesi

Antalya'da her zaman eksikliği hissedilen hayvanat bahçesi projesi için belediye tarafından "Kepezaltı Piknik ve Rekreasyon Projesi" içinde 400 dönüm arazi tahsis edilmiş ve çalışmalar yürütülmüştür (Anonim 2016c).

Araştırma Alanı 3

Bursa Hayvanat Bahçesi
<http://www.bursahayvanatbahçesi.com/>

Mevki Alemdar, Osmangazi / Bursa
 Kent merkezine uzaklık 7 km.
 İşletmecisi Bursa Büyükşehir Belediyesi

Bursa'da ilk hayvanat bahçesi 1955 yılında Kültür Park içerisinde hizmete açılmış o günden günümüze önce islah çalışmaları ardından da yeniden yapılanma ve kabuk değiştirme süreci yaşanmıştır (Anonim 2016d).

Araştırma Alanı 4

Gaziantep Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi
<http://www.gaziantepzoo.org/>

Mevki Yamaçtepe, Şahinbey / Gaziantep
 Kent merkezine uzaklık 13 km.
 İşletmecisi Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

Gaziantep Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi, 1000 dönümlük bir alan sahip olup Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun alan olarak birinci, Dünya'nın üçüncü, Avrupa'nın ikinci en büyük hayvanat bahçesidir (Anonim 2016e).

Araştırma Alanı 5

Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı
<http://www.farukyalcinzoo.com/>

Mevki Darıca / Kocaeli
 Kent merkezine uzaklık 67 km.
 İşletmecisi Faruk Yalçın Doğa Koruma ve Eğitim Vakfı

Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı, 80 dönüm alan üzerinde, çeşitli hayvan ve bitki türlerini içeren bir doğal yaşam alanıdır (Anonim 2016f).

Kavramsal Çerçeve

Bu aşamada; araştırma konusuna ilişkin literatür genel olarak hayvanat bahçelerinin tanımı, amacı, tipleri ve ilgili kurum – kuruluşlar üzerine şekillendirilerek, konuya ilişkin önceki araştırma ve uygulamalar incelenmiştir. Araştırmanın bu aşamasında elde edilen bilgiler aynı zamanda veri toplama araçlarının oluşturulması aşamasına da temel oluşturmuştur.

Veri Toplama

Bu aşama; araştırma alanına uygulanacak araştırma yönteminin belirlenmesi ve veri toplamaya yönelik bilgi formunun hazırlanması ile formun araştırma alanlarına uygulanması çalışmalarını içermektedir. İzmir Doğal Yaşam Parkı, Antalya Hayvanat Bahçesi ve Doğa Parkı, Bursa Hayvanat Bahçesi, Gaziantep Hayvanat Bahçesi ve Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı temelinde yürütülen bu çalışmada internet yoluyla veri toplama yönteminden yararlanılmıştır. Sorularının yer aldığı bilgi edinme formları, önceden belirlenen araştırma alanlarına elektronik posta aracılığıyla gönderilmiş ve kendilerinden formlarda yer alan sorulara cevap vermeleri istenmiştir Civelek (1999), Altuğ (2001), Sönmez ve Malkoç Yiğit (2002), Malkoç ve Küçükerbas (2004), Malkoç Yiğit (2006), Yılmaz (2008), Malkoç (2011) kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bulgular ve Analiz

Bulgular ve analiz aşaması, literatür çalışmaları ile bilgi edinme formları yardımıyla elde edilen bulguların analiz edildiği ve bütünsel bir yaklaşımla değerlendirilerek hayvanat bahçelerinin kentsel mekân olarak önemini ve Türkiye'deki durumunun sorgulandığı aşamadır.

Değerlendirme ve Sentez

Bu aşamada ise elde edilen verilerden hareketle; hayvanat bahçelerinin gelişimini destekleyici ve kentsel mekân olarak önemini vurgulayıcı öneriler getirilmiş ve araştırma konusu farklı yönleriyle tartışmaya açılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

İzmir Doğal Yaşam Parkı, Antalya Hayvanat Bahçesi ve Doğa Parkı, Bursa Hayvanat Bahçesi, Gaziantep Hayvanat Bahçesi ve Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik

Parkı temelinde yürütülen bu çalışmada öncelikle araştırma alanlarına ilişkin genel bilgiler değerlendirilmiştir (Çizelge 2).

Buna göre;

- Araştırma alanlarının hepsinin nüfusun yoğun olduğu büyükşehir statüsündeki kentsel yerleşim sınırları içerisinde yer aldığı,
- Yıllık ziyaretçi sayılarının 450,000 ile 2,890,000 kişi arasında değiştiği,
- Kapladıkları alan bakımından değerlendirildiklerinde minimum 70,000 m² gibi bir alan üzerine kurulu oldukları,
- Tür sayısı yönüyle incelendiğinde en az tür içeren araştırma alanının Bursa hayvanat bahçesi olduğu,
- Antalya Hayvanat Bahçesi dışındaki tüm araştırma alanlarında az da olsa koruma altına alınmış türlerin mevcut olduğu,
- Yalnızca İzmir Doğal Yaşam Parkı'nda peyzaj mimarının personel kadrosunda yer almadığı,
- Kullanım sezonlarının tüm yıl olduğu,
- Antalya Hayvanat Bahçesi dışındaki tümünün Avrupa Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumlar Birliği (EEZA)'na üye oldukları belirlenmiştir.

Hayvanat bahçeleri önceleri yalnızca hayvanların sergilendiği alanlar olarak karşımıza çıksa da bugün ziyaretçilerin, başka coğrafyalarda yaşayan canlı türlerini rahatça görüp, davranışlarını izleyebileceği ve hayvanlar hakkındaki bilgisini arttırabileceği mekânlar olarak tasarlanmaktadır (Erdönmez ve Bekdemir, 2008). Bu durum hayvanat bahçelerinin eğitim yönünden önemini gözler önüne sermekte olup pek çok rekreasyon mekânından daha fazla ziyaretçi çektiği görülmektedir (Özkan ve ark., 2010).

Araştırma alanlarının kuruluş amaçları incelendiğinde; "Eğitim – öğretim – toplumsal farkındalığı artırma" amacının öne çıktığı görülmüş, bu hedefi "Türlerin neslinin korunması" ve "Turizmi desteklemek" amacı izlemiştir. Ticari gelir elde etme amacı hiçbir araştırma alanında kuruluş amacı olarak belirtilmemiştir (Çizelge 3).

Hayvanat bahçeleri etkileyici, davetkâr ve eğlendirirken öğreten mekânlar olarak tasarlanırlarsa bu durum ziyaretçinin sonraki gelişlerini de teşvik edici güce sahip olacaktır. Hayvanat

Çizelge 2. Araştırma alanlarına ilişkin genel bilgiler

	ARAŞTIRMA ALANLARI				
	İzmir Doğal Yaşam Parkı	Bursa Hayvanat Bahçesi	Gaziantep Hayvanat Bahçesi	Antalya Hayvanat Bahçesi	Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı
İçinde yer aldığı kentin nüfusu (kişi)	4,168,415	2,842,547	1,931,836	2,288,456	1,780,055
Yıllık ziyaretçi sayısı (kişi)	981,583	700,000	2,890,000	450,000	550,000
Kapladığı alan (m ²)	425,000	206,600	70,000	57,000	80,000
Tür sayısı	130	95	181	130	286
Hayvan sayısı	1,500	700	4,044	1,210	3,600
Koruma altına alınmış tür sayısı	14	5	–	–	160
Mekânın tasarımcısı	İzmir Doğal Yaşam Parkı Şube Müdürlüğü	İlka İNTAŞ (Mimar)	Hayvanat Bahçesi ve Doğal Hayatı Koruma Daire Başkanlığı	Zaman içerisinde ihtiyaca göre oluşmuş	Yücel YILMAZ (Veteriner Hekim)
Personel sayısı	107	108	115	56	94
Peyzaj Mimarı	–	Var (1 Adet)	Var (1 Adet)	Var (1 Adet)	Var (1 Adet)
Giriş ücretleri (2016 yılı)	Yetişkin: 3.75 TL. Çocuk: 1.25 TL. 0 – 6 yaş: Ücretsiz	Yetişkin: 3.5 TL. Çocuk: 2.5 TL.	Sivil: 5 TL. Öğrenci: 2.5 TL.	Araç: 10 TL. Tam: 5 TL. Öğrenci: 2 TL 0 – 12 yaş: Ücretsiz	Yetişkin: 32 TL. Çocuk: 25 TL. 0 – 4 yaş: Ücretsiz
Açık olduğu saatler	Esnek	Nisan – Ekim: 09:30 – 19:00 Haziran – Ağustos: 09:30 – 20:30 Kasım – Mart: 09:30 – 17:00	Nisan – Eylül: 09:00 – 18:00 Ekim – Mart: 08:00 – 17:00	15 Kasım – 15 Mayıs: 09:00 – 17:30 15 Mayıs – 15 Kasım: 09:00 – 19:00	8:30 – 17:00
Kullanım sezonu	Tüm Yıl	Tüm Yıl	Tüm Yıl	Tüm Yıl	Tüm Yıl
Yıllık bütçe (TL.) (2016 yılı)	4,277,000	7,000,000 – 8,000,000	–	2,500,000	11,000,000
Ekonomik destek alınan kuruluş	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Üye olunan kuruluş	EAZA	EAZA	EAZA	–	EAZA

Çizelge 3. Araştırma alanlarının kuruluş amaçları

	ARAŞTIRMA ALANLARI				
	İzmir Doğal Yaşam Parkı	Bursa Hayvanat Bahçesi	Gaziantep Hayvanat Bahçesi	Antalya Hayvanat Bahçesi	Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı
Ticari gelir elde etme	-	-	-	-	-
Eğitim – Öğretim – Toplumsal farkındalığı artırma	+	+	+	+	+
Türlerin neslinin korunması	+	-	+	+	+
Bilimsel araştırmalara olanak / ortam yaratma	+	-	-	+	+
Rekreasyonel mekân yaratma	+	-	-	+	-
Turizmi desteklemek	+	-	+	+	+

bahçesinin eğlendirerek kazandırdığı bu deneyim, asıl kuruluş amacı koruma ve araştırma olan bu mekanlara dolayısıyla canlı türlerine olan ilgiyi daha da artıracaktır. Ziyaretçi, hayvanat bahçelerindeki canlı türleri hakkında daha fazla bilgi edindiğinde, hayvanlara karşı daha da olumlu duygular geliştirecek ve koruma çabalarını destekler hale gelecektir (Anderson ve ark., 2003; Hosey, 2005; Yılmaz ve Özbilen, 2011). Bitgood ve ark. (1988)'e göre yapılan çalışmalar, hayvanların habitatlarına uygun düzenlenen hayvanat bahçelerine olan ilginin ve ziyaretçi sayısının her geçen gün arttığını göstermiştir (Yılmaz ve Özbilen, 2011).

Araştırma alanları içerdikleri alt birim ve olanaklar yönüyle karşılaştırıldıklarında ise; danışma, otopark, satış birimi, güvenlik birimi, kafeterya / restoran, eğitim merkezi, tuvalet, yönetim birimi, çocuk oyun alanının tümünde ortak olduğu buna karşın bazı araştırma alanlarının tur rehberi (İzmir Doğal Yaşam Parkı, Gaziantep Hayvanat Bahçesi ve Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı) içerdiği görülmüştür. Antalya Hayvanat Bahçesinin bir sağlık birimi içermediği belirlenmiş olup, Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı'nın araştırma alanları içerisinde piknik alanı içeren tek mekân olduğu görülmüştür (Çizelge 4).

Araştırma alanlarına internet yoluyla gönderilen bilgi edinme formlarının son bölümünde hayvanat bahçelerinin eğitim misyonunu ve araştırma alanlarının geleceğine yönelik planları sorgulanmıştır.

Buna göre; çevre ve koruma bilincinin oluşturulması / geliştirilmesini hedef alan, ulusal eğitim müfredatını gözetken ayrıca yaşayarak öğrenmeyi teşvik eden, okul öncesinden üniversite dönemine kadar farklı yaş gruplarına yönelik eğitim etkinliklerinin yürütüldüğü belirlenmiştir.

Ayrıca, özellikle nesli tükenme tehlikesi altında olan yaban hayvanlarının soy devamlılığını ve refahını sağlayan, tür sayılarının artırılmasını destekleyen, doğal yaşam standartlarına uygun, güncel koşulları karşılayan ve modern yapıda bir

hayvanat bahçesi kurmak araştırma alanlarının geleceğe yönelik planlarını oluşturmaktadır.

Lindemann ve Kamer (2006)'a göre, doğal çevrenin ve ekolojik dengenin daha çok zarar görmemesi, insan ve diğer canlıların aynı ortamı paylaşarak hayatlarını devam ettirmeleri için yoğun bilinçlendirme süreci önemlidir. Bu çerçevede düşünüldüğünde, yaşam formlarındaki zenginliğin ve biyolojik çeşitliliğin korunması ihtiyacı konusunda, halkın farkındalığını yükseltmek gereklidir. Dolayısıyla hayvanat bahçeleri, insanları eğitmek ve doğaya yakınlıktırma için önemli bir rol üstlenir. Bu çabaları hedefine ulaştıracak hayvanat bahçeleri, hayvanların doğal yaşamlarını yansıtacak biçimde tasarlanmalıdır (Yılmaz, 2008).

SONUÇ

Araştırmalar, hayvanat bahçelerinin yüz binlerce insana ulaştığını ortaya koymaktadır. Bu ziyaretçilerin çoğu kentlerde yaşamakta ve doğayla bağlantıları ya çok az ya da hiç bulunmamaktadır (Özkan ve ark., 2010).

Araştırmaya dâhil edilen hayvanat bahçelerinin yıllık ziyaretçi sayıları ve içerisinde yer aldıkları kentlerin nüfusları bu bağlamda değerlendirildiğinde, hangi amaçla ziyaret edilirse edilsin çok fazla ilgi çektiği ve oldukça yoğun olarak kullanıldığı ayrıca kentsel dış mekânlar içerisinde önemli ölçüde tercih edilen bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Araştırma alanlarının; ticari gelir elde etme, türlerin neslinin korunması, bilimsel araştırmalara olanak / ortam yaratma, rekreasyonel mekân yaratma ve turizmi destekleme misyonunun yanı sıra eğitim – öğretim – toplumsal farkındalığı artırma yönünde oldukça önemli bir misyonu vardır. Çalışma kapsamında değerlendirilen Türkiye örneklerinin de bu yönde bir farkındalığa sahip olduğu görülmektedir. Geleceğe yönelik hedefleri arasında bu konu öne çıkmakta bu durumda öncelikle içerisinde yer aldıkları kentler için sonrasında da doğal yaşamın sürdürülebilirliği açısından ayrıca önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında incelenmiş olan hayvanat bahçelerinin, günümüz modern hayvanat bahçelerinden

Çizelge 4. Araştırma alanlarında yer alan birimler

	ARAŞTIRMA ALANLARI				
	İzmir Doğal Yaşam Parkı	Bursa Hayvanat Bahçesi	Gaziantep Hayvanat Bahçesi	Antalya Hayvanat Bahçesi	Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı
Danışma birimi	+	+	+	+	+
Otopark	+	+	+	+	+
Piknik alanı	+	+	+	+	-
Satış birimi	+	+	+	+	+
Güvenlik birimi	+	+	+	+	+
Kafeterya / Restoran	+	+	+	+	+
Eğitim merkezi	+	+	+	+	+
WC	+	+	+	+	+
Yönetim birimi	+	+	+	+	+
Çocuk oyun alanı	+	+	+	+	+
Sağlık müdahale birimi	+	+	+	-	+
Tur rehberi	+	-	+	-	+

beklenen dış mekân standartlarına yakın düzeyde inşa edilmiş olduğu sonucuna varılmıştır.

İncelenen mekânlardaki yetkililerin geleceğe yönelik hedeflerini, çalıştıkları mekânların fiziksel koşullarını iyileştirme yönünde belirtmiş olmaları, sorumluluklarının farkında olduğunu, dünya örneklerinde olduğu gibi gerçek yaşam koşullarını sembolize eden nitelikli mekânlar oluşturma kaygısını onlarında taşıdığını ve bu kaygı doğrultusunda çaba sarf ettiklerini göstermektedir. Bu kapsamda hem rekreasyon olanakları ile yerli ve yabancı turistlere hizmet eden, hem de toplum bilincini artırma konusunda üstlendiği misyonla önem taşıyan bu mekânların yerel yöneticiler tarafından da desteklenerek koşullarının maksimum düzeyde iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kentsel dış mekânların planlama ve tasarımı konularında uzman olan peyzaj mimarlığı meslek disiplininden bir temsilcinin de personel kadrosunda yer alması hayvanat bahçeleri için gerekli fiziksel koşulların sağlanmasında önemli bir gerekliliktir.

KAYNAKLAR

- Altuğ İ (2001) Hayvanat Bahçeleri. Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İzmir, 150 s.
- Anderson D, Lucas KB, Ginns IS (2003) Theoretical Perspectives on Learning in an Informal Setting, *Journal of Research in Science Teaching*, 40 (2): 177 – 199.
- Anonim (2016a) Nationalgeographic (2016) Encyclopedic Entry Zoo – Zoological Park. <http://nationalgeographic.org/encyclopedia/zoo/> (Erişim: 5.11.2016).
- Anonim (2016b) İzmir Doğal Yaşam Parkı (2016) Esaretten Özgürlüğe. <http://www.izmirdogalayasamparki.org.tr/Pages/Content.aspx?id=33&mid=88> (Erişim Tarihi: 10.11.2016).
- Anonim (2016c) Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya Zoo Hakkında. <http://antalya.bel.tr/antalyazoo/> (Erişim Tarihi: 10.11.2016).
- Anonim (2016d) Bursa Hayvanat Bahçesi, Tarihçe. <http://www.bursahayvanatbahcesi.com/kurumsal/tarihce/> (Erişim Tarihi: 10.11.2016).
- Anonim (2016e) Wikipedia (2016) Gaziantep Hayvanat Bahçesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Gaziantep_Hayvanat_Bah%C3%A7esi (Erişim Tarihi: 10.11.2016)
- Anonim (2016f) Faruk Yalçın Zoo (2016) Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı. <http://www.farukyalcinzoo.com/tr/kurumsal> (Erişim Tarihi: 10.11.2016).
- Berkeyez Ş (1987) Hayvanat Bahçeleri Fiziksel Planlamalarında Göz Önünde Bulundurulması Gerekli Genel Prensipler. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Bitgood S, Patterson D, Benefield A (1988) Exhibit Design and Visitors Behavior: Empirical Relationships, *Environment and Behaviour*, 20:4 474 – 491.
- Civelek S (1999) Hayvanat Bahçesi Tasarımı Üzerine Bir Araştırma – Mekânsal Farkındalığın Ziyaretçi Algısına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 111 s.
- Ebenhöh M (2000) Improvements In Zoo Design By – Based Exchange Of Expertise. Master Thesis of Landscape Architecture, University of Georgia, Athens, Georgia, 49 p.

- Erdönmez İMÖ, Bekdemir A (2008) Hayvanat Bahçelerinin Peyzaj Planlama Ve Tasarım İlkeleri. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, ISSN 0535-8418, 59 (1): 59 – 73.
- Günerng F (2006) Türkiye'de Hayvanat Bahçeleri Tarihine Giriş. I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu, <http://www.bilimtarhi.org/pdfs/yeni.pdf> (Erişim: 5.11.2016).
- Hosey GR (2005) How Does The Zoo Environment Affect The Behaviour Ofcaptive Primates? *Applied Animal Behaviour Science*, 90 (2): 107 – 129.
- Kirchshofer R (1997) Zur Geschichte Der Büberlichen Zoos. *Anthos Magazine of the Bund Schweizerischer Landschaftsarchitekten*, BSLA, 37: 4 – 11, ISBN 3-7643-6587-0.
- Lindemann P, Kamer T (2006) The Influence of An Interactive Educational Approach On Visitors' Learning in A Swiss Zoo, *Science Learning in Everyday Life*, 90: 296– 315.
- Malkoç E, Küçükerbas EV (2004) Aquaparkların (Su Parklarının) Planlama ve Tasarım İlkeleri Üzerine Bir Araştırma. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(3), 2004, ISBN: 10188551, Bornova, İzmir.
- Malkoç Yiğit E (2006) Evaluation Of Aquaparks in Izmir And Environs in the Context of Spatial Features. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (10): 20 – 28.
- Malkoç E (2011) Türkiye'nin İlk Minyatür Parkı: Miniaturk. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(1): 1 – 8.
- Nyhus AW (1994) Zoo Book. Publisher Group West, Carousel Press, ISBN: 0-917120-13-2, USA.
- Özen AS (2015) Küresel Zoo Çeşitliliğin Korunmasında Önem Taşıyan Hayvanat Bahçesi ve Akvaryum Birlikleri. <http://docplayer.biz.tr/3375151-Kuresel-zoo-cesitliliğin-korunmasında-onem-tasiyan-hayvanat-bahçesi-ve-akvaryum-birlikleri.html> (Erişim: 5.11.2016).
- Özkan MB, Coskun Hepcan Ç, Hepcan Ş (2010) Yaban Hayatı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Üniversiteliler Ofset, 69 s.
- Reade LS, Waran NK (1996) The Modern Zoo: How Do People Perceive Zoo Animals?. *Applied Animal Behaviour Science*, Issue 47, 109 – 118.
- Sönmez H, Malkoç Yiğit E (2002) Sektörel Boyutta Peyzaj Mimarlığı. Peyzaj Mimarlığı Öğrencileri I. Ulusal Sempozyumu, Bornova, İzmir.
- Tok CV, Atatür KM, Ayaz D, Üçüncü S, Malkoç H (1998) İzmir Kültürpark Hayvanat Bahçesi, İzmir Büyükşehir Bel. Yay. ve Tanıtım Hizmetleri Tic. A. Ş., İzmir, 88 s.
- Trakus (2016) Hayvanat Bahçeleri Neden Vardır ve Yaptıkları Projeler. http://www.trakus.org/kods_bird/pdf/82578.pdf (Erişim: 5.11.2016).
- Ülgen A, Tekin A (2016) Günümüzde Değişen Hayvanat Bahçesi Anlayışına Öncülük Yapan Boğaziçi Hayvanat Bahçesi. http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e2c080d5490760a_ek.pdf (Erişim: 5.11.2016).
- Yılmaz S (2008) Hayvanat Bahçesi Sergi Alanlarındaki Genişlik Etkisinin Arttırılmasına Yönelik Algısal Yanılsamalara Dayalı Bir Tasarım Yaklaşımı, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 197 s.
- Yılmaz S, Özbilen A (2011) Hayvanat Bahçeleri Tasarım İlkeleri Ve Tipolojileri, *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12: 47 – 56.